

Odpowiedzialność wspólnika przystępującego do spółki cywilnej za zobowiązania tej spółki istniejące w chwili przystąpienia

The Liability of a Partner Joining a Civil Law Partnership for the Obligations of This Partnership Existing at the Time of Accession

This author deals with the controversial issue, both in doctrine and jurisprudence, of whether a partner joining a civil law partnership is liable for the obligations of this partnership at the time of joining it. There have been many opinions within the legal doctrine on this subject, also in recent years. They did not lead to the settlement of the dispute. The author aims to develop the previously emerging concept that the key to the resolution is to refer to the content of Art. 554 of the Civil Code used – depending on the situation – either directly or analogously.

The liability of such a partner would be limited, narrower than in the case of the liability of other partners. This would be a compromise between the existing positions. At the same time, it would not worsen the situation of creditors who can always seek satisfaction of their claims in the assets of partners who had been such at the time when the debt emerged, and therefore whose situation is not worsened by accession. On the other hand, in such a situation, the postulate that the acceding partner should not be burdened with liability “for activities over which he had no influence and of a size that he could not take into account” remains fulfilled. Such a partner will be responsible to the extent that he knew or should have known at the time of submitting the declaration of will to join the partnership.

Jędrzej M. Kondek

doktor nauk prawnych

*Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości
w Warszawie*

ORCID – 0000-0001-6663-9411

e-mail: jedrzej.kondek@swws.edu.pl

Słowa kluczowe:

spółka cywilna, przystąpienie do spółki,
odpowiedzialność za zobowiązania

Key words:

civil law partnership, accession to
a partnership, liability for obligations

<https://doi.org/10.36128/priw.vi41.476>

1. Wstęp

Zagadnienie zakresu odpowiedzialności wspólnika przystępującego do spółki cywilnej za zobowiązania tej spółki jest pojęciem kontrowersyjnym¹ zarówno w doktrynie

- 1 Oczywiście precyzyjnie rzecz ujmując spółka cywilna nie ma osobowości prawnej, nie może być podmiotem praw i obowiązków, a zatem nie istnieją „zobowiązania spółki” lecz „zobowiązania wspólników związane z prowadzoną przez nich działalnością w formie spółki”. Ponieważ jednak pojęcie to występuje na gruncie art. 864

prawa, jak i w orzecznictwie². Wydaje się, że prezentowane przez reprezentantów obu możliwych stanowisk argumenty nie mają charakteru decydującego, czasem zaś wręcz mogą być interpretowane w sposób przeciwny. Przedmiotem niniejszego artykułu jest rozwinięcie odmiennego uzasadnienia dla tezy, że wspólnik przystępujący do spółki cywilnej odpowiada za zobowiązania tej spółki powstałe przed dniem jego przystąpienia. Najpierw jedna zostanie przedstawiona i przeanalizowana dotychczasowe argumenty występujące w polskiej judykaturze i doktrynie.

Należy zwrócić uwagę, że regulacja Kodeksu cywilnego dotycząca zmian podmiotowych w umowie spółki cywilnej jest bardzo skąpa. Przystąpienie do spółki nowych wspólników zostało wzmiankowane wyłącznie w art. 872 k.c., który dotyczy wstąpienia w miejsce zmarłego wspólnika jego spadkobierców. Nie ma natomiast przepisu, który by wprost regulował kwestię przystąpienia wspólnika do spółki w innym przypadku. Dopuszczalność jednak takiej sytuacji nie jest kwestionowana³. Traktuje się bowiem art. 872 k.c. jako na regulację li tylko przykładową (a zatem potwierdzającą istnienie zasady, że możliwe jest przystąpienie nowego wspólnika do spółki), a ponadto wskazuje się, że przystąpienie wspólnika do spółki cywilnej możliwe jest na podstawie zasady swobody umów (art. 353¹ k.c.)⁴.

Efektom lakoniczności polskiego ustawodawcy co do zmian podmiotowych w spółce cywilnej jest jednak – pozorna przynajmniej – luka prawna, wymagająca odwołania się do wykładni z analogii, wykładni *a contrario* czy wykładni celowościowej.

2. Stanowisko orzecznictwa

Jak już wspomniano, w polskiej judykaturze wyrażano zarówno pogląd o tym, że osoba przystępująca do spółki odpowiada za zobowiązania tej

ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm. – dalej k.c.) jest używane w doktrynie i w orzecznictwie, będzie stosowane w niniejszym artykule, ze świadomością, że stanowi daleko idący skrót myślowy.

- 2 Istniejące stanowiska omawiają w zarysie Marcin Podleś, Lidia Siwik, *Spółka cywilna w obrocie gospodarczym* (Warszawa: Wolters Kluwer 2015), 112-114.
- 3 Przeciwny pogląd prezentowała tylko Marta Litwińska, „Przenoszenie członkostwa w spółce cywilnej. Uchwała Sadu Najwyższego z dnia 21 listopada 1995 r. III CZP 160/95. Komentarz” *Przegląd Prawa Handlowego*, nr 4 (1996): 32-34. Analiza tego zagadnienia wykracza poza ramy niniejszego opracowania.
- 4 Konrad Osajda. „Odpowiedzialność za zobowiązania spółki cywilnej w razie zmiany w składzie wspólników” *Monitor Prawniczy*, nr 1 (2015): 18.

spółki powstałe przed dniem przystąpienia do spółki, jak i pogląd przeciwny. Drugi z tych poglądów jest chronologicznie wcześniejszy. Wyraził go po raz pierwszy Sąd Najwyższy w wyroku 24 sierpnia 1967 roku⁵, przyjmując – jeszcze na gruncie Kodeksu zobowiązań⁶ – że „wspólnicy nie odpowiadają majątkiem osobistym za zobowiązania spółki cywilnej, jeżeli ich źródłem są zdarzenia z okresu, w którym nie byli wspólnikami”. Kodeks zobowiązań rozróżniał bowiem w art. 567⁷ odpowiedzialność majątkiem wspólnym wspólników i odpowiedzialność z majątku osobistego⁸. Sąd Najwyższy nie uzasadnił, dlaczego rozumiał art. 567 k.z. w taki sposób, że pojęcie „wspólnicy” miało oznaczać wyłącznie osoby będące wspólnikami spółki w chwili zaciągania zobowiązania. Zauważa jedynie, że wspólnik przystępujący do spółki odpowiada za istniejące zobowiązania spółki, ale tylko z majątku wspólnego, a to na podstawie art. 188 k.z., będącego odpowiednikiem art. 55⁴ k.c., aczkolwiek różniącego się od niego w istotnym zakresie⁹.

Wydaje się, że na takim stanowisku stanął Sąd Najwyższy także w uchwale z 21.11.1995 r.¹⁰, skoro uznał, że „dopuszczalne jest wstąpienie do spółki cywilnej nowego wspólnika i przejęcie przez niego dotychczasowych zobowiązań oraz uprawnień za zgodą pozostałych wspólników, w tym i jednocześnie ustępujących z tej spółki”. Oznacza to bowiem, że Sąd Najwyższy, w składzie orzekającym w tej sprawie, uznawał, że nowy wspólnik nie odpowiada z mocy prawa za dotychczasowe zobowiązania tej spółki, lecz musi je dopiero „przejąć”¹¹.

-
- 5 II CR 187/67, OSNCP 1968 nr 5, poz. 89.
 - 6 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. - Kodeks zobowiązań (Dz.U. 1933 Nr 82, poz. 598). – dalej: k.z.
 - 7 Art. 567 k.z. „Za zobowiązania spółki względem osób trzecich spółnicy odpowiadają majątkiem spółki bez ograniczenia, osobistym zaś majątkiem według ogólnych przepisów o odpowiedzialności spółdłużników”.
 - 8 Obecnie do takiego rozróżnienia nie ma podstaw [Andrzej Herbet, *Spółka cywilna. Konstrukcja prawna* (Warszawa: C. H. Beck, 2008, 397)].
 - 9 Zgodnie z art. 188 k.z., „kto nabywa majątek lub przedsiębiorstwo bez przejścia lub zaspokojenia długów, jakie na nich ciążyą, ten odpowiada solidarnie ze zbywcą za te długi nabytym majątkiem lub przedsiębiorstwem, o ile o ich istnieniu w czasie nabycia wiedział lub wiedzieć był powinien”. Nabywca przedsiębiorstwa odpowiadał więc wyłącznie majątkiem przedsiębiorstwa a nie własnym, inaczej więc niż w art. 55⁴ k.c., w którym odpowiedzialność jest ograniczona do wartości masy czynnej przedsiębiorstwa, jednak obejmuje cały majątek nabywcy,
 - 10 III CZP 160/95, OSNC 1996 nr 3, poz. 33.
 - 11 Również komentatorzy tego orzeczenia nie odnieśli się wprost do kwestii tego, czy przystępujący do spółki wspólnik odpowiada za zobowiązania

Analogiczny pogląd wyraził Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 18 grudnia 2014 roku¹², nie wykraczając zresztą w uzasadnieniu poza przytoczenie wyżej omówionego wyroku Sądu Najwyższego z 1967 roku oraz pogląd, który wyrazili „autorzy komentarza do Kodeksu cywilnego wydane go przez Wydawnictwo C. H. Beck [...] pod redakcją K. Pietrzykowskiego”¹³.

Przeciwny pogląd został wyrażony – chyba po raz pierwszy – w wyroku Sądu Najwyższego z 28 października 2003 roku¹⁴. Sąd Najwyższy zauważył w nim, że art. 864 k.c. stanowi podstawę do powstania pomiędzy współnikami solidarności z mocy samego prawa, a nie z mocy czynności prawnej, oraz że przepis ten nie różnicuje sytuacji prawnej ze względu na chwilę powstania długu.

Do tego stanowiska przychylił się Sąd Najwyższy w wyroku z 24 września 2008 roku, nie wnosząc do zaprezentowanej argumentacji nic nowego¹⁵.

Powyzszą myśl kontynuował Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z 21 kwietnia 2016 roku, stwierdzając, że „Ustawodawca bowiem jednoznacznie wskazał, że współnicy odpowiadają za zobowiązania spółki. Pojęcie „zobowiązania spółki” musi być odczytywane jako zobowiązania wynikające z działalności prowadzonej przez współników w takiej właśnie formie, a więc bez jakiegokolwiek cezurę czasowej”. Sąd ten zauważył również, że pogląd przeciwny „prowadziłoby w prostej drodze do wyłączenia możliwości stosowania art. 864 k.c., w sytuacji, w której doszłoby do całkowitej zmiany składu współników, nawet jeżeli następowało to stopniowo”.

3. Stanowisko doktryny

Stanowisko nauki prawa także nie wypracowało jednolitego stanowiska w omawianej kwestii.

Zwolennicy poglądu, że współnik przystępujący do spółki cywilnej nie odpowiada za jej zobowiązania istniejące wcześniej, wskazują, że

spółki istniejące przed jego przystąpieniem, czy też nie, ale, jak się wydaje, przyjmowali, że długi spółki zawsze pozostają przy dotychczasowych współnikach (por. Robert Jurga, „Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1995 r., IIII CZP 160/95 opublikowana z OSN z 1996 r. Nr 3, poz. 33” *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, nr 10 (1996): 15-17, Litwińska, „Przenoszenie”, 32-34.

12 I ACa 818/14, „Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach” nr 1 (2015), poz. 6.

13 Chodzi tu zapewne pogląd Krzysztofa Pietrzykowskiego w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, red. Krzysztof Pietrzykowski (Warszawa: C. H. Beck, 2021), 889.

14 I CK 201/02, LEX nr 151608.

15 II CNP 49/08, LEX nr 512041.

solidarności się nie domniemywa (art. 369 k.c.), a przystąpienie do spółki nie jest sytuacją zaciągnięcia zobowiązania dotyczącego wspólnego mienia, a zatem nie mieści się w hipotezie art. 370 k.c.¹⁶. Nie ma podstawy prawnej dla obciążenia nabywcy długami powstałymi przed jego przystąpieniem¹⁷. Ponadto wskazuje się na treść art. 10 § 3 k.s.h., zgodnie z którym w przypadku przeniesienia ogółu praw i obowiązków współnika na inną osobę, za zobowiązania występującego współnika związane z uczestnictwem w spółce osobowej i zobowiązania tej spółki osobowej odpowiadają solidarnie występujący współnik oraz współnik przystępujący do spółki. Skoro przepis ten odnosi się do spółek osobowych w rozumieniu Kodeksu spółek handlowych, to nie odnosi się on do spółki cywilnej¹⁸. Wskazują oni także na brak w odniesieniu do spółki cywilnej odpowiednika art. 32 k.s.h., zgodnie z którym osoba przystępująca do spółki jawnej odpowiada za zobowiązania spółki powstałe przed dniem jej przystąpienia¹⁹. Podnosi się również, że pogląd przeciwny oznaczałby „obarczenie nowego współnika nieograniczoną odpowiedzialnością z tytułu czynności, na które nie miał żadnego wpływu i w rozmiarze, z którym mógł się nie liczyć”²⁰. Dotyczy to jednak wyłącznie odpowiedzialności majątkiem osobistym a nie majątkiem wspólnym²¹, gdyż możliwe jest uzyskanie tytułu wykonawczego przeciwko przystępującemu współnikowi, w zakresie odpowiedzialności z majątku wspólnego współników, a to z uwagi na treść art. 778 Kodeksu postępowania cywilnego²².

Zwolennicy poglądu o tym, że współnik przystępujący do spółki cywilnej odpowiada za jej zobowiązania zaciągnięte wcześniej, wskazują, że wynika to z istoty spółki cywilnej jako „platformy współdziałania gospodarczego”, a pogląd przeciwny prowadziłby do dezintegracji jedności spółki cywilnej w zależności od jej aktualnej konfiguracji osobowej²³. Mogłoby

16 Tomasz Sójka, Robert Szyszko w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, red. M. Gutowski (Warszawa: C. H. Beck, 2021), 812.

17 Jarosław Kuropatwiński, „Zbycie udziału w spółce osobowej – aspekty prywatnoprawne” *Prawo spółek*, nr 9 (2000): 16.

18 Sójka, Szyszko w: *Kodeks*, 812.

19 Roman Uliasz w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Mariusz Załucki (Warszawa: C. H. Beck, 2021), art. 864m nb. 12.

20 Andrzej Herbet w: *System prawa prywatnego*, t. XVI, *Prawo spółek osobowych*, red. A. Szumański (Warszawa: C. H. Beck, 2016), 947.

21 Ibidem.

22 Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.). – dalej k.p.c.

23 Osajda, „Odpowiedzialność”, 19-20. Należy jednak zauważyć, że autor ten wskazuje swoje argumenty w ramach postulatów *de lege ferenda* i uznaje, że w świetle obowiązujących przepisów można uzasadnić

by to prowadzić też do wypowiedzania umów przez kontrahentów spółki cywilnej w przypadku zmian w jej składzie osobowym²⁴. Ponadto podnosi się, że wniosek taki wypływa z treści art. 864 k.c., w którym wskazano, że wspólnicy odpowiadają za „zobowiązania spółki cywilnej” a nie za zobowiązania spółki cywilnej powstałe w okresie uczestnictwa wspólnika w spółce, a zatem *lege non distinguente* odnosi się on do wszystkich zobowiązań spółki cywilnej²⁵ i nie stoi temu na przeszkodzie brak w Kodeksie cywilnym odpowiednika art. 32 k.s.h.²⁶. Z istoty spółki cywilnej wynika, że zabezpieczeniem jej zobowiązań jest nie tylko majątek wspólny, ale także majątki odrębne jej wspólników, a osoba przystępująca do spółki powinna zorientować się w jej sytuacji finansowej²⁷. Za analizowanym poglądem przemawiać ma też potrzeba ochrony wierzycieli spółki cywilnej²⁸. Nabycie udziału w spółce cywilnej stanowić ma przykład sukcesji uniwersalnej, a zatem wstąpienia nie tylko w sytuację wierzyciela, ale i dłużnika²⁹.

Przeciwko szukaniu podstawy obciążenia wspólnika przystępującego do spółki w art. 864 k.c. podniesiono, że wprowadza on normę wyłącznic statuującą solidarność czynną pomiędzy wspólnikami i nie stanowi on podstawy do obciążenia przystępującego wspólnika za dług cudzy, jakim są długi dotychczasowych wspólników. W związku z tym podstawy do rozciągnięcia odpowiedzialności za długi spółki na przystępującego wspólnika należy szukać gdzie indziej, np. w odpowiednim stosowaniu art. 32 k.s.h., art. 55⁴ k.c. czy posłużeniu się konstrukcją wstąpienia do długu albo sukcesji uniwersalnej³⁰.

4. Ocena istniejących stanowisk

Powyżej dokonana analiza ukazuje, że żadne z powoływanych argumentów nie ma charakteru decydującego.

Z jednej strony można wskazać, że odpowiedzialność wspólnika przystępującego do spółki cywilnej za jej zobowiązania istniejące wcześniej

pogląd o nieodpowiedzialności wspólników przystępujących do spółki cywilnej za zobowiązania powstałe przed ich przystąpieniem (ibidem, 21).

24 Osajda, „Odpowiedzialność”, 20.

25 Artur Nowacki w: *Komentarze prawa prywatnego*, t. IIIb, *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Konrad Osajda (Warszawa: C. H. Beck, 2017), 1098; Osajda, „Odpowiedzialność”, 19.

26 Nowacki w: *Komentarze*, 1098.

27 Osajda, „Odpowiedzialność”, 19.

28 Ibidem, 20.

29 Ibidem.

30 Herbet, *Spółka cywilna*, 397-398.

przemawia literalne brzmienie art. 864 k.c., gdzie mowa jest o zobowiązaniach spółki w ogólności bez precyzowania momentu jej powstania. Argument ten nie jest jednak w pełni przekonujący z uwagi na to, że Kodeks cywilny zasadniczo w ogóle nie reguluje problematyki przystąpienia współnika do spółki z wyjątkiem spadkobierców (art. 872 k.c.). Treść art. 864 k.c. nie musi być więc wyrazem świadomej woli ustawodawcy. Argumenty związane z treścią art. 10 § 3 k.s.h. i art. 32 k.s.h. mają charakter obosieczny, jako że mogą być wykładane zarówno *a contrario*, jak i analogicznie³¹. Nie jest też przekonujące odwołanie się do istoty spółki cywilnej i potrzeby ochrony interesów wierzycieli. Przystąpienie nowego współnika nie wyłącza odpowiedzialności współnika dotychczasowego, nawet jeśli ów ze spółki wystąpi, a zatem nie pogarsza to sytuacji wierzycieli spółki cywilnej. Nie przekonuje również odwołanie się do zakazu domniemywania solidarności (art. 370 k.c.). Przyjmując bowiem, że odpowiedzialność współnika przystępującego ma swoje źródło w art. 864 k.c., który nie różnicuje momentu powstania zobowiązania (albo w jakimkolwiek innym przepisie), źródłem solidarnej odpowiedzialności za wszystkie długi spółki współnika przystępującego do niej będzie norma prawna wynikająca z art. 864 k.c. (albo z tego innego przepisu).

Trzeba jednak zauważyć, że obecnie obowiązujący Kodeks cywilny, w przeciwieństwie do Kodeksu handlowego, nie różnicuje odpowiedzialności z majątku wspólnego i z majątku odrębnego współników spółki cywilnej. Inaczej więc niż w przypadku odpowiedzialności małżonków przy ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej, odpowiedzialność współnika spółki cywilnej ma charakter jednolity. Albo odpowiada on za zobowiązania spółki całym swoim majątkiem (wspólnym i odrębnym) solidarnie z pozostałymi współnikami³² albo też nie odpowiada on wcale. Nieskuteczne są postanowienia umowy spółki, które wskazują na kolejność zaspakajania wierzyciela z odpowiedniej masy majątkowej (tj. np. w pierwszej kolejności z majątku wspólnego a dopiero subsydiarnie z majątków odrębnych współników)³³. W tym sensie argumentacja zawarta w wyroku SN z 24 sierpnia 1967 r. straciła na aktualności³⁴. Zgodnie z art. 778 k.p.c. do egzekucji ze wspólnego majątku współników spółki prawa cywilnego konieczny jest tytuł egzekucyjny,

31 Na analogiczne stosowanie art. 86 i 141 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 czerwca 1934 r. - Kodeks Handlowy (Dz. U. nr 57, poz. 502, ze zm), odpowiedników art. 32 k.s.h. wskazywała Anna Jędrzejewska, „Typy spółki cywilnej” *Przegląd Prawa Handlowego*, nr 3 (1993): 14.

32 Por. Jan Lic, *Spółka cywilna* (Warszawa: C. H. Beck, 2013), 533.

33 Uljasz w: *Kodeks*, art. 864, nb. 6 i 8.

34 Rozróżnienie to jednak pojawia się w doktrynie, por. Maciej Muliński, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, red. Janusz Jankowski (Warszawa: C. H. Beck, 2019), art. 776 k.p.c., nb. 8.

wydany przeciwko wszystkim współnikom. Tytuł taki będzie jednak stwierdzał odpowiedzialność solidarną każdego ze współników na podstawie materialnoprawnej art. 864 k.c. Tytuł egzekucyjny przeciwko wszystkim współnikom uprawnia zaś do egzekucji także z majątku odrębnego poszczególnych współników³⁵. Jeżeli więc przyjmujemy, że współnik przystępujący do spółki nie odpowiada za zobowiązania tej spółki powstałe przed jej przystąpieniem, to powództwo wobec niego powinno być oddalone, co z kolei spowoduje, że po jego przystąpieniu uzyskanie tytułu egzekucyjnego „przeciwko wszystkim współnikom” nie będzie możliwe.

Wbrew pogładowi Andrzeja Herbeta art. 864 k.c. można postrzegać nie tylko jako podstawę ustanowienia solidarności między dłużnikami, ale także jako podstawę do obciążenia przystępującego współnika odpowiedzialnością za istniejące długi spółki. Rzecz w tym, że z art. 864 k.c. można wyprowadzić nie tylko normę, że współnicy odpowiadają za długi *solidarnie*, ale także, że za długi odpowiadają solidarnie odpowiadają współnicy, a zatem każdocześni współnicy spółki a nie współnicy spółki, którzy byli nimi w chwili zdarzenia będącego źródłem zobowiązania albo powstania zobowiązania³⁶.

Nie prowadzi do rozwiązania omawianego zagadnienia przyjęcie jako podstawy obciążenia przystępującego współnika za istniejące długi spółki, konstrukcji sukcesji uniwersalnej. Sukcesja uniwersalna ma charakter wyjątkowy i musi wprost wynikać z ustawy³⁷. Nadal zatem pozostaje otwarte pytanie: dlaczego współnik przystępujący do spółki miałby stawać się dłużnikiem zobowiązań istniejących w chwili jego przystąpienia do spółki. Podobnie, jak się wydaje, niczego nie rozwiązuje koncepcja kumulatywnego przystąpienia do długu, gdyż nie rozwiązuje problemu, na jakiej podstawie współnik przystępujący do spółki miałby przystępować do długów tej spółki z mocy samego

35 Dagmara Olczak-Dąbrowska w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, red. Tomasz Szanciło (Warszawa: C. H. Beck, 2019), art. 776 k.p.c., nb. 3.

36 Trzeba zresztą pamiętać, że moment zdarzenia będącego źródłem zobowiązania i moment powstania zobowiązania nie musi być tożsamy (zwraca na to uwagę Witold. Jurcewicz, „Odpowiedzialność za zobowiązania spółki cywilnej” *Studia Prawnicze*, nr 1-2 (1985): 199-200, przyp. 57). Rozszerzając tę argumentację można wskazać, że przyjmując, iż współnik przystępujący odpowiada tylko za zobowiązania zaciągnięte po jego przystąpieniu do spółki, powstaje problem czy odpowiada on za zobowiązania, które powstały po dniu jego przystąpienia, czy które po tym dniu spały się wymagalne.

37 Por. Aleksander Wolter, Jerzy Ignatowicz, Krzysztof Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej* (Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2020), 176.

prawa, niezależnie od treści swoich i dotychczasowych współników oświadczeń woli.

5. Próba rozstrzygnięcia sporu

Wydaje się, że rozstrzygnięcie omawianego sporu wymaga – w celu znalezienia materialnoprawnej podstawy rozwiązania – sięgnięcia po nowe, głębsze argumenty. W mojej ocenie drogą ku temu jest uświadomienie sobie, że spółka cywilna jest zawiązywana „osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego”. Oznacza to, że spółka cywilna najczęściej będzie prowadzić przedsiębiorstwo. Należy oczywiście zauważyć, że możliwe jest teoretycznie, że cel gospodarczy spółki nie będzie uzasadniał prowadzenia przez jej współników przedsiębiorstwa³⁸, np. wtedy, gdy przedmiotem spółki będzie jednorazowe przedsięwzięcie albo gdy cel gospodarzy będzie pośrednio służył celom niegospodarczym³⁹. Zazwyczaj jednak spółka cywilna będzie prowadzić przedsiębiorstwo. Ponieważ spółka cywilna nie ma podmiotowości prawnej, członkostwo w spółce cywilnej oznacza w istocie bycie współwłaścicielem łącznym takiego przedsiębiorstwa. Przystąpienie do spółki jest niczym innym niż nabyciem udziału we własności przedsiębiorstwa. Mieści się więc taka sytuacja w hipotezie art. 55⁴ k.c. Pogląd ten pojawiał się już wcześniej w orzecznictwie⁴⁰ i nauce prawa⁴¹, był on jednak niesłusznie bagatelizowany⁴².

Zatem jeśli spółka cywilna prowadzi przedsiębiorstwo, współnik przystępujący do spółki cywilnej nabywa współwłasność przedsiębiorstwa⁴³.

38 Lic, *Spółka cywilna*, 481.

39 Tomasz Sójka w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Maciej Gutowski, t. III (Warszawa: C. H. Beck, 2021), 790.

40 Na treść art. 188 k.z. powołał się SN w cytowanym wyroku z 24 sierpnia 1987 r. Jak wyjaśniono wyżej, przepis ten był jednak tylko częściowo odpowiednikiem art. 55⁴ k.c.

41 Por. Jurcewicz, „Odpowiedzialność”, 200, który jednak ogranicza omawiane zagadnienie wyłącznie do kwestii przystąpienia rolnika do zespołu rolników indywidualnych. Podobny pogląd – już bez ograniczenia - zaprezentowali Wojciech Pyziół, Andrzej Szymański, Ireneusz Weiss, *Prawo spółek* (Bydgoszcz-Kraków: Branta 2002), 92 oraz Zbigniew Kuniewicz, Przemysław Katner w referacie wygłoszonym podczas V Zjazdu Cywilistów w Poznaniu (pogląd ten przywołuję za Osajdą, „Odpowiedzialność”, 20, przyp. 8) oraz Herbet, *Spółka cywilna*, 398.

42 Osajda, „Odpowiedzialność”, 21.

43 Por. stanowisko Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrażone w wyroku z 28 lipca 2004 r., I ACa 1274/03, LEX nr 146660. W wyroku tym mowa jest o wniesieniu przedsiębiorstwa jako aportu do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez współników spółki cywilnej, jednak

W takim układzie dotychczasowi wspólnicy powinni być traktowani jako zbywcy przedsiębiorstwa. Tym samym więc wspólnik przystępujący do spółki stawałby się solidarnie odpowiedzialny z dotychczasowymi wspólnikami za długi wchodzące w skład przedsiębiorstwa. Jeżeli spółka cywilna dla osiągnięcia swojego celu gospodarczego prowadzi przedsiębiorstwo, to niewątpliwie wszystkie długi tej spółki będą w skład przedsiębiorstwa wchodziły. W ten osiągnięty zostaje efekt wskazany w art. 864 k.c. – wspólnik odpowiadać będzie solidarnie za wszystkie długi spółki cywilnej. Będzie on odpowiadać całym swoim majątkiem, jako że obecnie obowiązujące rozwiązanie legislacyjne zawarte w art. 55⁴ k.c. nie różnicuje – w przeciwieństwie do normy wynikającej z art. 188 k.z. – odpowiedzialności z majątku przedsiębiorstwa i z majątku osobistego nabywcy przedsiębiorstwa.

Oczywiście skutku takiego nie będzie można wprost zastosować do przypadków przystąpienia wspólnika do spółki, która przedsiębiorstwa nie prowadzi⁴⁴, jednak przyjęcie, że w tym ostatnim przypadku zasada odpowiedzialności wspólnika przystępującego do spółki za już istniejące zobowiązania kształtuje się inaczej stanowiłoby istotną niespójność aksjologiczną.

Należy jednak zwrócić uwagę na inny mankament przyjętego rozwiązania. Wspólnik przystępujący będzie ograniczony w swojej odpowiedzialności do wartości nabytego przedsiębiorstwa oraz nie odpowiada za długi, o których nie wiedział i nie mógł się dowiedzieć przy dochowaniu należytej staranności. Rodzi się zatem pytanie, czy takie ograniczenie należałoby zastosować również w przypadku przystępowania do spółki, która przedsiębiorstwa nie prowadzi. W istocie bowiem z przepisów o spółce cywilnej takie ograniczenie nie występuje. Z art. 864 k.c. nie wynika jakiegokolwiek ograniczenie odpowiedzialności przystępującego wspólnika, jednak – jak już to opisano – przepis ten nie rozstrzyga jednoznacznie, czy wspólnik przystępujący do spółki cywilnej w ogóle odpowiada za jej wcześniejsze zobowiązania. Wydaje się zatem, że treść przepisów Kodeksu cywilnego o spółce cywilnej nie stoi na przeszkodzie przyjęciu takiego rozwiązania.

mutadis mutandis odnosić się on będzie również do sytuacji, w której osoba przystępująca do spółki cywilnej stanie się współwłaścicielem łącznym przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego wspólników.

44 Pogląd, że wspólnik przystępujący do spółki odpowiada za jej zobowiązania tylko, jeśli prowadzi ona przedsiębiorstwo, wyrażał pod rządami Kodeksu handlowego. Jerzy P. Naworski, „Zbycie członkostwa w spółce cywilnej. Uwagi na marginesie uchwały z dnia 21 listopada 1995 r., III CZP 160/19” *Przeгляд Prawa Handlowego*, nr 9 (1996): 36.

6. Podsumowanie

W rezultacie należy więc stwierdzić, że pomimo niejasności uregulowania spółki cywilnej zawartego w kodeksie cywilnym w omawianej kwestii możliwe jest przyjęcie, że współnik przystępujący do spółki odpowiada za zobowiązania spółki, które powstały przed jego przystąpieniem.

Po pierwsze, wynika to z literalnego brzmienia art. 864 k.c., który nie uzależnia zakresu odpowiedzialności współnika od momentu powstania zobowiązania względem jego przystąpienia do spółki. Tym samym *lege non distinguente* należy uznać, że wszyscy współnicy odpowiadają za wszystkie zobowiązania spółki cywilnej. Wykładnia literalna nie jest jednak wystarczającym sposobem na ustalenie treści normy prawnej. Omawianą wykładnię wspierają jednak i inne argumenty. Po pierwsze, wskazuje na to treść art. 778 k.p.c. Przyjęcie, że współnik przystępujący do spółki nie odpowiada za zobowiązania powstałe przed jego przystąpieniem, oznaczałoby, że w tym zakresie nie byłoby możliwe zasądzenie tego zobowiązania od wszystkich współników spółki cywilnej (gdyż trzeba byłoby oddalić roszczenie względem tego współnika), a tym samym wierzyciel nie byłby w stanie uzyskać tytułu egzekucyjnego względem wszystkich współników spółki cywilnej, a stąd – skierować egzekucji przeciwko majątkowi wspólnemu współników spółki cywilnej. Przyjęcie zaś, że uzyskanie takiego tytułu egzekucyjnego byłoby możliwe z zastrzeżeniem, że współnik przystępujący odpowiada wyłącznie z majątku wspólnego a nie z własnego majątku osobistego, nie miałoby podstawy materialno-prawnej, gdyż Kodeks cywilny nie rozróżnia odpowiedzialności współników spółki cywilnej majątkiem wspólnym od ich odpowiedzialności majątkiem odrębnym. Nie stoi to w sprzeczności z zasadą, że odpowiedzialność solidarna może wynikać wyłącznie z ustawy lub czynności prawnej (art. 369 k.c.), gdyż w tym przypadku podstawą solidarnego przystąpienia nowego współnika do istniejących długów spółki byłaby norma wyprowadzona z przepisów ustawy (Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego). Również i brak odpowiedników art. 10 § 3 i art. 32 k.s.h. nie stoi na przeszkodzie prezentowanemu stanowisku. Należy zwrócić bowiem uwagę, że *argumentum ex silentio* nie ma charakteru rozstrzygającego. Kodeks cywilny w ogóle nie reguluje możliwości przystąpienia nowego współnika do spółki cywilnej poza spadkobiercami dotychczasowego współnika a tym bardziej skutków takiego przystąpienia, a przecież możliwości takiej nikt nie kwestionuje. Kodeks spółek handlowych został uchwalony 35 lat po Kodeksie cywilnym, a zatem milczenie kodeksu cywilnego w omawianej kwestii nie trzeba uznawać za świadomy zabieg legislacyjny, lecz raczej za niedopatrzanie legislacyjne. Brak jednak przepisu prawnego regulującego wprost jakąś kwestię nie oznacza jednak braku normy prawnej, którą przecież można wyprowadzić z innych przepisów. Wreszcie, kolejnym argumentem wzmacniającym omawianą tezę jest dyspozycja normy z art. 55⁴ k.c. Uznanie, że współnik przystępujący do spółki prowadzącej przedsiębiorstwo nie staje się solidarnie odpowiedzialny

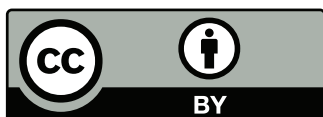
z dotychczasowymi współnikami za istniejące w chwili przystąpienia zobowiązania spółki, oznaczałoby bowiem wyłączenie stosowania art. 55⁴ k.c. w omawianej sytuacji, do czego nie ma podstaw normatywnych. Nie można bowiem uzasadnić, czym nabycie współwłasności przedsiębiorstwa poprzez przystąpienie do spółki cywilnej różniłoby się od innych przypadków nabycia przedsiębiorstwa i dlatego w takim razie należałoby odmówić zastosowania dyspozycji art. 55⁴ k.c. Analogiczne zastosowanie reguły wynikającej z tego przepisu, uzasadnione spójnością aksjologiczną systemu prawa, pozwala przyjęcie analogicznej zasady odpowiedzialności za długi w przypadku spółki cywilnej, która nie prowadzi przedsiębiorstwa.

Odwołanie się jednak – odpowiednio – wprost lub analogicznie do dyspozycji art. 55⁴ k.c. ma jednak istotną konsekwencję. Należy bowiem przyjąć, że współnik przystępujący do spółki cywilnej nie odpowiada za jej zobowiązania istniejące w chwili przystąpienia, o których nie wiedział i nie mógł się dowiedzieć przy dochowaniu należytej staranności. Tym samym więc odpowiedzialność takiego współnika miałaby charakter ograniczony, węższy niż w przypadku odpowiedzialności pozostałych współników. Taki jednak rezultat nie stanowi mankamentu proponowanej wykładni. Należy bowiem zwrócić uwagę, że stanowi on kompromis pomiędzy dotychczas istniejącymi stanowiskami. Zarazem nie pogarsza on sytuacji wierzycieli, którzy zawsze mogą szukać zaspokojenia swoich roszczeń w majątkach współników, którzy nimi byli w chwili zaciągania zobowiązania, a zatem, których sytuacja nie zostaje pogorszona przez przystąpienie kolejnego współnika odpowiedzialnego za dług, choćby nawet odpowiedzialność ta była ograniczona. Z drugiej strony w takiej sytuacji spełniony pozostaje przywoływany wcześniej postulat, by przystępujący współnik nie był obarczany odpowiedzialnością „z tytułu czynności, na które nie miał żadnego wpływu i w rozmiarze, z którym mógł się nie liczyć”. Będzie on bowiem odpowiedzialny w zakresie, o jakim wiedział lub powinien wiedzieć w momencie składania oświadczenia woli o przystąpieniu do spółki.

Bibliografia

- Herbet Andrzej, „Spółka cywilna”, [w:] *System prawa prywatnego*, t. XVI, *Prawo spółek osobowych*, red. Andrzej Szumański. 711-997. Warszawa: C. H. Beck, 2016.
- Herbet Andrzej, *Spółka cywilna. Konstrukcja prawna*. Warszawa: C. H. Beck, 2008.
- Jędrzejewska Anna, „Typy spółki cywilnej” *Przegląd Prawa Handlowego*, nr 3 (1993): 10-14.
- Jurcewicz Witold, „Odpowiedzialność za zobowiązania spółki cywilnej” *Studia Prawnicze*, nr 1-2 (1985).

- Jurga Robert, „Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1995 r., III CZP 160/95 opublikowana z OSN z 1996 r. Nr 3, poz. 33” *Przeгляд Ustawodawstwa Gospodarczego*, nr 10 (1996): 15-17.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Mariusz Załucki. Warszawa: C. H. Beck, 2021, Legalis.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, red. Krzysztof Pietrzykowski. Warszawa: C. H. Beck, 2021.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III, red. Maciej Gutowski. Warszawa: C. H. Beck, 2021.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, red. Janusz Jankowski. Warszawa: C. H. Beck 2019, Legalis.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, red. Tomasz Szanciło. Warszawa: C.H. Beck 2019, Legalis.
- Komentarze prawa prywatnego*, t. IIIb, *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. Konrad Osajda. Warszawa: C. H. Beck, 2017.
- Kuropatwiński Jarosław, „Zbycie udziału w spółce osobowej – aspekty prywatnoprawne” *Prawo spółek*, nr 9 (2000): 4-17.
- Lic Jan, *Spółka cywilna. Problematyka podmiotowości prawnej*. Warszawa: C. H. Beck 2013.
- Naworski Jerzy P., „Zbycie członkostwa w spółce cywilnej. Uwagi na marginesie uchwały z dnia 21 listopada 1995 r., III CZP 160/19” *Przeгляд Prawa Handlowego*”, nr 9 (1996): 32-40.
- Osajda Konrad, „Odpowiedzialność za zobowiązania spółki cywilnej w razie zmiany w składzie współników” *Monitor Prawniczy*, nr 1 (2015): 18-21.
- Podleś Marcin, Lidia Siwik, *Spółka cywilna w obrocie gospodarczym*. Warszawa: Wolters Kluwer 2015.
- Wojciech Pyziół, Andrzej Szymański, Ireneusz Weiss, *Prawo spółek*. Bydgoszcz-Kraków: Branta 2002.
- Wolter Aleksander, Jerzy Ignatowicz, Krzysztof Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*. Warszawa, Wolters Kluwer, 2020.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>